

دو فصلنامه علمی تخصصی پژوهش در آموزش ابتدایی

سال سوم، شماره ۶، پاییز و زمستان ۱۴۰۰. صفحات: ۳۱ تا ۴۰

تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان بر حسب مؤلفه‌های خودآگاهی در دوره دوم ابتدایی

نرگس سجادیان^{۱*}، احمد سلحشوری^۲

^۱ دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران (نویسنده مسئول)

^۲ دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

Email: sajadiyan.narges@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان پایه چهارم و پنجم و ششم ابتدایی بر حسب مؤلفه‌های خودآگاهی در دوره دوم ابتدایی انجام گرفته است. پژوهش حاضر از نوع تحلیل محتوا است که به روش کل‌شماری انجام گرفته است و از روش‌های آمار توصیفی فراوانی درصد جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. نتایج به دست آمده نشان داد در کتاب هدیه‌های آسمانی پایه چهارم؛ کمترین درصد فراوانی به مؤلفه آگاهی از راه‌های مراقبت از خود و بیشترین درصد فراوانی به مؤلفه آگاهی از احساسات و علائق خود اختصاص یافته است. در پایه پنجم، بیشترین مؤلفه خودآگاهی به مؤلفه آشنایی با عملکرد خود و کمترین مؤلفه به آگاهی از راه‌های مراقبت از خود و آگاهی از میزان ارزشمندی خود و در پایه ششم؛ بیشترین فراوانی آگاهی از احساسات خود بوده است. بر اساس پژوهش حاضر میزان توزیع اجزای خودآگاهی در کتاب‌های مذکور به یک اندازه نیست؛ مؤلفه آگاهی از احساسات خود بیشترین فراوانی را دارد.

اطلاعات مقاله

دریافت: ۲۶ آبان‌ماه ۱۴۰۰

پذیرش: ۶ بهمن ماه ۱۴۰۰

واژگان کلیدی:

تحلیل محتوا،

خودآگاهی، هدیه‌های

آسمان، ابتدایی.

Journal of Research in Elementary Education

Volume 3, Issue 6, autumn and winter 2021. Pages:31-40

Content Analysis of the Books of Heavenly Gifts in the Second Elementary Schoolin terms of Self-Awareness Components

nargessajadiyan^{۱*} Ahmad Salhshouri^۲

^۱Corresponding author: PhD student in Philosophy of Education, Department of Educational Sciences, Faculty of Literature, Bu Ali Sina University, Hamedan, Iran

^۲Associate Professor of Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

ARTICLE INFORMATION

Received: 17 November 2021

Accepted: 26 January 2022

Keywords:

content analysis, self-awareness, gifts of Heaven ,second grade

ABSTRACT

This study aimed to analyze the content of the fourth, fifth and sixth-grade elementary schoolbooks of heavenly gifts in terms of self-awareness components. The present study is a type of content analysis that has been done by methods of the total, descriptive statistics of frequency, and percentage to analyze the data. The results showed that in the fourth-grade book, the lowest and highest frequencies are assigned to the components of self-awareness and awareness of their feelings and interests. In the fifth grade, the highest component is the self-awareness to the familiarity with self-performance and the lowest component is awareness of ways of self-care and self-worth. In the sixth grade, the most frequency was related to being aware of self-feelings. According to the present study, the distribution of self-awareness components in the mentioned books is not the same; the component of awareness of one's emotions holds the highest frequency.

مقدمه

یکی از عناصر مهم نظام آموزشی، محتوای کتاب درسی است که نقش اساسی در تحقق اهداف آن دارد. با توجه به اینکه نظام آموزشی ایران متمرکز است، کتاب درسی، جایگاه مهمی در نظام آموزشی دارد و فرآیند تدریس و یادگیری متکی به محتوای برنامه درسی، مفاهیم و ارزش‌های مطرح شده در آن صورت می‌پذیرد و نقش کتاب‌های درسی در نظام آموزشی جای تعمق و بررسی فراوان دارد (Naseri, 2018). ماموریت و رسالت آموزش و پرورش، جهت‌دهی به رشد همه جانبه دانش‌آموزان بر اساس اهداف دوره ابتدایی می‌باشد که شامل اهداف: اعتقادی، اخلاقی، علمی و آموزشی، فرهنگی و هنری، اجتماعی، زیستی، سیاسی و اقتصادی است. افرادی که در تعلیم و تربیت فراگیران نقشی بر عهده دارند، وظیفه دارند در برنامه‌ریزی امور و سازماندهی فعالیت‌ها به گونه‌ای اقدام نمایند که تا پایان دوره تحصیلی، دستیابی دانش‌آموزان به اهداف تعیین شده، ممکن باشد (Yarmohammadian, 2016). در میان انواع محتوای درسی، کتاب هدیه‌های آسمان یکی از دروس مهم مدارس به شمار می‌رود. با توجه به اهداف مندرج در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش که تاکید بسیار بر سه حیطه ارتباط با خالق، ارتباط با خود و ارتباط با مخلوق دارد و مقدمه خداشناسی را در خودشناسی می‌داند. در واقع مدارس ماموریت کلی تری از تعلیم خواندن، نوشتن و ریاضی دارند. آن ماموریت کلی، آموزش یک سری مهارت‌های خودشناسی به دانش‌آموزان است که می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا اعضای خوب برای جامعه خود باشند (Ramirez, 2003). تعاریف زیادی برای خودآگاهی ارائه شده، یکی از تعاریف مختصر و مناسب را سازمان جهانی بهداشت ارائه کرده است. این سازمان خودآگاهی را شامل مؤلفه‌های: آگاهی از احساس و علائق خود، آشنایی با عملکرد خود، آگاهی از راه‌های مراقبت از بدن خود، آگاهی از میزان ارزشمندی خود، تصویر واقع بینانه از خود و شناخت اهداف تعریف کرده است (World Health Organization, 2003).

پژوهش‌های انجام شده در مورد مهارت‌های زندگی و خودآگاهی، این مطلب را می‌رساند که یکی از موانع اصلی آموزش مناسب خودآگاهی در ایران، به دلیل نداشتن توجه کافی به اهداف و مطالب کتب درسی می‌باشد. در این راستا، نتایج پژوهش‌های محمد الحسینی (Mohammad Al-Husseini, 2010)، استینی و سید شریفی (Estini and Seyed Sharifi, 2011)، تا حدی به خودآگاهی توجه شده است، ولی میزان توجه به خودآگاهی و مؤلفه‌های آن به طور متوازن نبوده است. نتایج پژوهش‌های نادری (Naderi, 2011) و احمدی (Ahmadi, 2012)، نشان داد که تنظیم محتوای کتاب‌های دوره آموزش ابتدایی، بر اساس اصول جامعیت، مداومت، مشارکت و عملی بودن مؤلفه‌های خودآگاهی نبوده است. عبدی و بابایی (Abdi and Babaei, 2013) در تحقیقی به تحلیل کتاب‌های درسی دوره آموزش ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های مهارت زندگی پرداخته‌اند. در این تحقیق از مجموع ۱۴۶۸ صفحه: ۲۹۷ صفحه از کتب درسی به مؤلفه خودآگاهی اشاره داشته‌اند که بیشترین میزان توجه به شاخص آگاهی از احساس و علاقه به خود با ۱۰۶ مورد فراوانی و کمترین میزان توجه به شاخص آگاهی از راه‌های مراقبت از بدن خود با ۲۴ مورد فراوانی می‌باشد. از این رو، هدف کلی این پژوهش تحلیل محتوای برنامه درسی کتاب هدیه‌های آسمان دوره دوم ابتدایی از نظر میزان توجه به مؤلفه‌های خودآگاهی است.

نظام آموزش و پرورش هر کشور، مجموعه تدابیر سازمان یافته‌ای است که امکانات بالقوه محصلان را تحقق می‌بخشد و شرایط مناسبی را در قالب برنامه‌ها و فرصت‌های آموزش در اختیار فراگیران قرار می‌دهد تا بتوانند با سرمایه‌های فرهنگی و تجربه‌های پیشین آشنا شوند. آموزش دوره ابتدایی به عنوان مبنا و اصل همه آموزش‌هاست و زیربنای نظام آموزشی کشور تلقی می‌شود. آموزش و پرورش باید طوری هدایت شود که شخصیت انسانی هر کس را به حد کمال، رشد دهد و تقویت کند (Aghajani, 2002). توجه به پرورش کودکان و نوجوانان با توجه به ابعاد مختلف مهارت‌های زندگی از جمله مهارت خودآگاهی که شامل مؤلفه‌های: آگاهی از احساسات و علایق خود، آشنایی با عملکرد خود، آگاهی از راه‌های مراقبت از خود، آگاهی از میزان ارزشمندی خود، تصویر واقع بینانه از خود و شناخت اهداف می‌باشد. پرداختن به این مهم می‌تواند دانش آموزان را، با بسیاری از مشکلات روانی و اجتماعی مانند افسردگی، اضطراب، احساس حقارت، اعتماد به نفس پایین، مشکلات ارتباطی، احساس تنهایی و سوء مصرف مواد روبه‌رو کند. همچنین، این امکان وجود دارد که آگاه نبودن افراد از خصوصیات و استعدادها، سرچشمه تعارض‌های فراوان و زمینه شکست‌های اصلی زندگی انسان باشد. زمانی که فرد تصویر تاریک و مبهمی از خود دارد، در واقع شناخت واقعی از خود نداشته و در کشمکش‌های درونی خود باقی می‌ماند. در این صورت است که فرد از بسیاری از ظرفیت‌های وجودی خود غافل مانده و آن‌ها را سرکوب می‌کند. از این‌رو، کسب این مهارت برای پیشگیری از انواع مشکلات فردی و اجتماعی بسیار حایز اهمیت است. لازمه شناخت خدا و دیگران، شناخت ویژگی‌های خویش است. (Zamaniha and IshaqiNasab, 2015: 41-60).

پژوهشگرانی به تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان پرداخته‌اند؛ از جمله می‌توان از کریمیان و همکاران (Karimian et al., 2017)؛ قاسمی و کاظمی (Ghasemi and Kazemi, 2014)؛ رضویان و سلطان قرایی (Razavian and Sultan Gharayi, 2010)، نام برد که هر یک با توجه به مقوله‌ای، به بررسی و تحلیل کتاب هدیه‌های آسمان پرداخته‌اند ولی، هیچ کدام به بررسی خودآگاهی و مؤلفه‌های آن نپرداخته‌اند. بنابراین پژوهشگر با توجه به اهمیت کتاب هدیه‌های آسمان به تحلیل این کتاب با توجه به میزان توجه به مؤلفه‌های خودآگاهی پرداخته است. توجه به مؤلفه خودآگاهی در کتاب هدیه‌های آسمان امری ضروری می‌باشد؛ زیرا کتاب هدیه‌های آسمان و آنچه در محتوای آن به دانش آموزان منتقل می‌شود و یا زمینه فراگیری آن در بین آنان ایجاد می‌گردد، از اهمیت بالایی برخوردار است. بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش است که در محتوای کتب درسی هدیه‌های آسمان در دوره دوم ابتدایی چه میزان مؤلفه‌های خودآگاهی مورد توجه قرار گرفته است؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر یک پژوهش ترکیبی است؛ زیرا در مرحله نخست، محقق به روش توصیفی به شناسایی مؤلفه‌های خودآگاهی پرداخته و در مرحله دوم، محتوای برنامه درسی هدیه‌های آسمان دوره دوم ابتدایی به شیوه تحلیل محتوای اسنادی مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه آماری این پژوهش، کتاب‌های هدیه آسمان دوره دوم ابتدایی در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ انتخاب شد. نمونه با جامعه در این پژوهش برابر است. ابزار گردآوری اطلاعات سیاهه تحلیل محتوای کتاب درسی هدیه‌های آسمان دوره دوم ابتدایی در پایه‌های چهارم، پنجم و ششم است. این سیاهه بر اساس مطالعه نظری پژوهش درباره مؤلفه‌های خودآگاهی

بر اساس تعریف سازمان جهانی بهداشت (۲۰۰۳) در ۶ مؤلفه: ۱. آگاهی از احساسات و علائق خود ۲. آشنایی با عملکرد خود ۳. آگاهی از روش‌های مراقبت از خود ۴. آگاهی از میزان ارزشمندی خود ۵. تصویر واقع‌بینانه از خود ۶. شناخت اهداف، تدوین شده است. واحد تحلیل جملات موجود تمام کتاب (متن - پرسش‌ها - فعالیت‌ها) بود.

بدین منظور، پس از مطالعه متن هر صفحه کتاب درسی، در صورت وجود جملات در راستای مفاهیم و مؤلفه‌های خودآگاهی، موارد ذکر شده، دسته‌بندی و سپس در سیاهه‌های مربوط وارد شد و در نهایت به محاسبه فراوانی، درصد، تحلیل و تفسیر یافته‌ها پرداخته شد. به منظور دستیابی به روایی ابزار، چک‌لیست‌های پژوهش در اختیار ۱۰ نفر از اساتید و کارشناسان رشته علوم تربیتی قرار گرفت که پس از درج نظرات و اعمال اصلاحات لازم، مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین اعتبار ابزار از نوع پایایی، از تکنیک اجرای مجدد (Delavar, 2004) استفاده شد. بدین صورت که فرم‌های نهایی تهیه شده همزمان و مجزا در اختیار تحلیل‌گر و متخصص محتوای دیگری نیز قرار داده شد. پژوهش‌گر اصلی و متخصص مذکور ضریب همبستگی داده‌های حاصل از تحلیل‌های انجام شده را هم‌زمان محاسبه کرده که نتیجه مبین ضریب همبستگی ۰/۸۰ بود.

یافته‌های پژوهش

در این بخش تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی در سه بخش متن کتاب، پرسش‌ها و فعالیت‌ها به تفکیک پایه‌های تحصیلی به همراه جدول فراوانی بر اساس تعریف سازمان جهانی بهداشت از مفهوم خودآگاهی (که آن را شامل مؤلفه‌های: آگاهی از احساسات و علائق خود، آشنایی با عملکرد خود، آگاهی از روش‌های مراقبت از خود، آگاهی از میزان ارزشمندی خود، تصویر واقع‌بینانه از خود و شناخت اهداف) ارائه می‌گردد. در ادامه اطلاعات حاصل از تحلیل داده‌های پژوهش به تفصیل در ذیل آمده است:

۱- در محتوای کتب درسی هدیه‌های آسمان در دوره دوم ابتدایی چه میزان مؤلفه‌ها خودآگاهی مورد توجه قرار گرفته است؟ نمونه‌هایی از تحلیل متن کتاب و پرسش‌ها و فعالیت‌های کتاب هدیه‌های آسمان در سه پایه چهارم بر اساس مؤلفه‌های خودآگاهی آورده شده است.

بخشی از تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان (متن - پرسش و فعالیت‌ها) پایه ششم بر اساس مؤلفه‌های خودآگاهی که شامل: آگاهی از احساسات و علائق خود، آشنایی با عملکرد خود، آگاهی از روش‌های مراقبت از خود، آگاهی از میزان ارزشمندی خود، تصویر واقع‌بینانه از خود و شناخت اهداف می‌باشد.

جدول شماره ۱- تحلیل محتوا بر اساس مؤلفه‌های خودآگاهی کتاب چهارم هدیه‌های آسمان

ردیف	محتوا	صفحه	کد	نام مؤلفه
۱	ناراحت و نگران در زیر خاک نشسته بود	۱۰	۱	آگاهی از احساسات و علائق خود
۲	دلش نمی‌خواست جوانه بزند	۱۰	۲	آشنایی با عملکرد خود

آگاهی از احساسات و علائق خود	۱	۱۰	اما این دانه از رویدن می‌ترسید کم کم ترس دانه ریخت	۳
تصویر واقع بینانه از خود	۵	۱۱	دلش گرم شد و جوانه زد	۴
آگاهی از احساسات و علائق خود	۱	۱۲	گیاه کوچولو خیلی خوشحال شد	۵
آگاهی از میزان ارزشمندی خود	۴	۱۲	چه خوب شد که سر از خاک بیرون آوردم	۶
تصویر واقع بینانه از خود داشتن	۵	۱۴	اگر همه دندان‌ها یک شکل بود چه اتفاقی می‌افتاد	۷
شناخت اهداف	۶	۱۵	مرا در زندگی موفق گردان	۸
شناخت اهداف	۶	۱۵	یاری‌ام کن تا موفق شوم	۹
آگاهی از احساسات و علائق خود	۱	۱۶	نگران و خشمگین دستور داد	۱۰

قسمتی از تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان (متن - پرسش و فعالیت‌ها) پایه پنجم بر اساس مؤلفه‌های خودآگاهی که شامل: ۱. آگاهی از احساسات و علائق خود، ۲. آشنایی با عملکرد خود، ۳. آگاهی از روش‌های مراقبت از خود، ۴. آگاهی از میزان ارزشمندی خود، ۵. تصویر واقع بینانه از خود، ۶. شناخت اهداف می‌باشد.

جدول شماره ۲- تحلیل محتوا بر اساس مؤلفه‌های خودآگاهی کتاب پنجم هدیه‌های آسمان

ردیف	محتوا	صفحه	کد مؤلفه	نام مؤلفه
۱	هرگز نیکی و بدی یکسان نیست. بدی را با نیکی کردن پاسخ بده	۱۲	۲	آشنایی با عملکرد خود
۲	نیکوکاران خشم خود را فرو می‌برند و خطای دیگران را می‌بخشند	۱۲	۳	آگاهی از راه‌های مراقبت از خود
۳	نشانه‌های خدا در زمین و در خودتان هست در آن دقت نمی‌کنید؟	۱۷	۵	تصویر واقع بینانه از خود
۴	من بنده خدا هستم	۲۶	۴	آگاهی از میزان ارزشمندی خود
۵	تا زنده‌ام نماز بخوانم و به نیازمندان کمک کنم و نسبت به مادرم مهربان باشم	۲۸	۲	آشنایی با عملکرد خود
۶	خدای بزرگ پروردگار من و شماست او را عبادت کنید	۳۱	۶	شناخت اهداف
۷	چه دندان‌های سفید و زیبایی	۳۱	۵	تصویر واقع بینانه از خود
۸	با چه کسی هم‌نشین شویم	۳۲	۲	آشنایی با عملکرد خود
۹	همنشین کسی شوید که دیدارش شما را به یاد خدا بیاورد	۳۲	۲	آشنایی با عملکرد خود
۱۰	پیش از غذا و بعد از غذا دست‌هایش را می‌شست	۳۴	۱۲	آگاهی از راه‌های مراقبت از خود

بخشی از تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان (متن - پرسش و فعالیت‌ها) پایه ششم بر اساس مؤلفه‌های خودآگاهی است که شامل: آگاهی از احساسات و علائق خود، آشنایی با عملکرد خود، آگاهی از روش‌های مراقبت از خود، آگاهی از میزان ارزشمندی خود، تصویر واقع‌بینانه از خود و شناخت اهداف می‌باشد

جدول شماره ۳- تحلیل محتوا بر اساس مؤلفه‌های خودآگاهی کتاب ششم هدیه‌های آسمان

ردیف	محتوا	صفحه	کد	نام مؤلفه
۱	به تو ایمان دارم و از تو راه می‌جویم و به تو تکیه میکنم	۸	۶	شناخت اهداف
۲	صدایم را بشنو و دعایم را اجابت فرما	۱۳	۳	آگاهی از راه‌های مراقبت از خود
۳	اگر کسی از حرکت باز ماند او را تنها نمی‌گذاریم و تکیه روی نمی‌کنیم	۱۴	۲	آشنایی با عملکرد خود
۴	از شتابزدگی پرهیز می‌کنیم	۱۴	۲	آشنایی با عملکرد خود
۵	گامهایش استوار بود	۲۰	۲	آشنایی با عملکرد خود
۶	قاسم تصمیم خود را گرفته بود	۲۰	۲	آشنایی با عملکرد خود
۷	بر خواسته خویش پافشاری می‌کرد	۲۰	۲	آشنایی با عملکرد خود
۸	دست‌ها را برای دعا بالا برد و او را به خدا سپرد	۲۱	۶	شناخت اهداف
۹	امر به معروف و نهی از منکر	۲۳	۴	آگاهی از میزان ارزشمندی خود
۱۰	با تعجب به هم نگاه می‌کنند	۲۷	۱	آگاهی از احساسات و علائق

در جدول زیر فراوانی و درصد ۶ مؤلفه خودآگاهی بر اساس متن و تمرین‌ها و فعالیت‌های کتاب هدیه‌های آسمان در سه پایه چهارم، پنجم و ششم آورده شده است.

جدول شماره ۴ میزان فراوانی مؤلفه‌های خودآگاهی در کتاب هدیه‌های آسمان

مقوله‌ها	پایه چهارم		پایه پنجم		پایه ششم	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
آگاهی از احساسات و علائق خود	۲۴	۳۷/۲۷	۷	۵/۸۳	۱۳	۱۲/۴۹
آشنایی با عملکرد خود	۲۱	۱۷/۷۷	۱۵	۱۲/۴۸	۸	۷/۶۸
آگاهی از راه‌های مراقبت از خود	۰	۰	۲	۱/۶۶	۲	۱/۹۲
آگاهی از میزان ارزشمندی خود	۷	۵/۹۱	۲	۱/۶۶	۷	۶/۷۲
تصویر واقع‌بینانه از خود	۹	۷/۶۲	۹	۷/۴۹	۸	۷/۶۸
شناخت اهداف	۱۱	۹/۳۱	۶	۴/۹۹	۹	۸/۶۴
جمع کل	۹۲	۷۵/۳۵	۴۷	۳۹/۱۱	۴۸	۴۶/۰۹

بر اساس جدول (۴) میزان توجه به مؤلفه خودآگاهی در متن کتاب هدیه‌های آسمان پایه چهارم به ترتیب آگاهی از احساسات و علائق خود با ۳۷/۷ درصد، آشنایی با عملکرد خود با ۱۷/۷۷ درصد، شناخت اهداف با ۹/۳۱ درصد، تصویر واقع‌بینانه از خود با ۷/۶۲ درصد، آگاهی از راه‌های مراقبت ۰ درصد می‌باشد.

در سال پنجم میزان توجه به مؤلفه خودآگاهی به ترتیب شامل: آشنایی با عملکرد خود با ۱۲/۴۸، تصویر واقع‌بینانه از خود با ۷/۴۹، آگاهی از احساسات و علائق خود با ۵/۸۳ درصد، شناخت اهداف با ۴/۹۹، آگاهی از راه‌های مراقبت از خود با ۱/۶۶، آگاهی از میزان ارزشمندی خود با ۱/۶۶ می‌باشد.

در پایه ششم میزان توجه به مؤلفه خودآگاهی به ترتیب شامل: آگاهی از احساسات و علائق خود با ۱۲/۴۹، شناخت اهداف با ۸/۶۴، آشنایی با عملکرد خود با ۷/۶۸، تصویر واقع‌بینانه از خود، آگاهی از میزان ارزشمندی خود با ۶/۷۲، آگاهی از راه‌های مراقبت از خود با ۱/۹۲ می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش تحلیل مؤلفه‌های خودآگاهی در کتاب هدیه‌های آسمان دوره دوم ابتدایی است. بنابراین با توجه به این هدف می‌توان نتیجه گرفت که محتوای کتاب‌های هدیه‌های آسمان دوره دوم ابتدایی در مبحث مؤلفه‌های خودآگاهی دارای شاخص مناسب نیست. اما سوالات این کتاب‌ها توانسته ذهن فراگیران را نسبت به خودآگاهی و مؤلفه‌های آن درگیر کند. یافته‌های این پژوهش با یافته‌های ربیعی (Rabiee, 2018)، همسو است.

این پژوهش با نگاه اجمالی به وضعیت توجه به میزان مؤلفه‌های خودآگاهی در کتاب هدیه‌های آسمان، در دوره دوم ابتدایی توجه برنامه‌ریزان آموزش و پرورش و مؤلفان کتب درسی را به مبحث خودآگاهی و اجرای آن در کتاب هدیه‌های آسمان، جلب نموده و در کنار آن فکر بازنگری در محتوای آموزشی و یا کاربردی کردن محتوای آموزشی، آموزش خودآگاهی را تقویت نماید. بر اساس پژوهش و تحلیل‌های انجام شده بر روی مؤلفه‌های خودآگاهی در کتاب هدیه‌های آسمان دوره دوم ابتدایی نتایج زیر به دست آمد:

در بخش تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان پایه چهارم بیشترین فراوانی به مؤلفه آگاهی از احساسات و علائق خود با فراوانی ۲۴ و کمترین فراوانی به مؤلفه آگاهی از راه‌های مراقبت با فراوانی ۰ اشاره کرد.

در بخش تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان پایه پنجم بیشترین فراوانی به مؤلفه آشنایی با عملکرد خود با فراوانی ۱۵ و کمترین فراوانی به مؤلفه‌های راه‌های مراقبت از خود و آگاهی از میزان ارزشمندی خود با فراوانی ۲ اشاره کرد. در بخش تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم. بیشترین فراوانی، مؤلفه آگاهی از احساسات و علائق خود با فراوانی ۱۳ و کمترین فراوانی، مؤلفه آگاهی از راه‌های مراقبت از خود با فراوانی ۲ اشاره کرد. این نتایج حاکی از نداشتن توجه جامع، هماهنگ و متعادل به خودآگاهی و مؤلفه‌های آن در کتاب هدیه‌های آسمان در دوره ابتدایی است همخوان است.

از طرف دیگر، آموزش خودآگاهی و اجرا و مؤلفه‌های آن باید در یک رویکرد کل‌نگر معرفی گردد. این رویکرد بیان می‌کند که آموزش خودآگاهی و مؤلفه‌های آن، شامل یادگیری و تمرین این مهارت است؛ به این معنا که خودآگاهی و مؤلفه‌های آن

در تمام نظام آموزشی اجرا می‌گردد و از طریق انتقال محتوا و نیز تجربه کردن، آموزش داده می‌شود؛ به عبارت دیگر، آموزش خودآگاهی و اجرای آن برای دانش‌آموزان فرصت‌هایی فراهم می‌آورد تا خودشناسی، عزت نفس و اعتماد به نفس را از طریق «ارتباطات موجود در مدرسه» تمرین کنند و پرورش دهند. این رویکرد شامل محتوای برنامه‌درسی و همچنین فرایندهای آموزشی و محیط آموزشی است. در این زمینه، آموزش خودآگاهی و مؤلفه‌های آن باید جزو یکی از اصولی‌ترین اهداف نظام آموزشی از طریق یادگیری و تمرین خودشناسی، پی‌ریزی شود (UNESCO, 2012). هدف اصلی کتاب هدیه‌های آسمان در دوره ابتدایی، تربیت انواع شناخت از جمله شناخت خالق، شناخت خویش و شناخت دیگری است. با توجه به ماهیت درس هدیه‌های آسمان می‌توان در این کتاب درسی، بیشتر بر مؤلفه‌های خودآگاهی همچون آگاهی از احساسات و علائق خود، آشنایی با عملکرد خود، آگاهی از روش‌های مراقبت از خود، آگاهی از میزان ارزشمندی خود، تصویر واقع‌بینانه از خود، شناخت اهداف خود تاکید کرد. برنامه درسی هدیه‌های آسمان زمانی مؤثر است که معنادار باشد؛ یعنی آموزش با زندگی واقعی دانش‌آموز مرتبط باشد و همچنین پیوندی میان محتوا و تجارب فراگیران برقرار کند؛ برای رسیدن به شناخت خداوند نیاز است که فراگیر ابتدا شناختی جامع و کامل از هویت و شخصیت خویش داشته باشد؛ زیرا همان‌طور که در احادیث آمده است خودشناسی، مقدمه رسیدن به خداشناسی است. بنابراین محتوا باید به گونه‌ای باشد که مؤلفه‌های خودآگاهی را در دانش‌آموزان پرورش و نهادینه کند و توانایی این را داشته باشد که دانش‌آموزان را با موقعیت‌های چالش‌برانگیز رو به رو سازد. آموزش این درس نیازمند روش‌های فعال در انتخاب محتوا و طراحی و اجرای تجارب یادگیری است. معلم می‌تواند نقش مهمی در هدایت و راهنمایی دانش‌آموزان در فرایند خودشناسی دانش‌آموزان داشته باشد.

براساس نتایج حاصل از پژوهش پیشنهاد می‌شود پژوهشگران حوزه تعلیم و تربیت و علاقه‌مند به مهارت‌های زندگی، به خصوص مهارت خودآگاهی به بررسی و مطالعه مؤلفه‌های خودآگاهی در سایر دروس و مقاطع تحصیلی بپردازند. با توجه به اینکه توجه اندکی به مفاهیم و مؤلفه‌های خودآگاهی در کتب درسی شده است پیشنهاد می‌شود که مسئولان نظام آموزشی با به‌کارگیری رویکرد تلفیقی در محتوای کتاب‌های درسی، توجه بیشتری به ارائه مؤلفه‌های یادشده در محتوای کتاب‌های درسی اصول سازماندهی افقی و عمودی را مورد استفاده قرار دهند به این شیوه که علاوه بر اینکه در محتوای کتب‌های تمام دروس یک مؤلفه‌های خودآگاهی ارائه شود. در پایه‌های مختلف نیز به ترتیب از چهارم تا ششم محتوای مرتبط با مؤلفه‌های خودآگاهی از ساده به مشکل ارائه شود.

References

- Abdullah Zadeh, Negin. (1999). Life Skills Training Guide, Tehran: Welfare Organization Publications.[in Persian]
- Adak, Musa, Yousefzadeh, Mohammad Reza. (2018). A study of the content of the textbooks of the second elementary course based on economic education from the perspective of Islam. *Quarterly Journal of Applied Issues of Islamic Education*, 3 (4), 153-182[in Persian]
- Asadollahi, Fatemeh et al. (2013) Content analysis of the sixth education book based on the components of the document of fundamental change (national identity, ethics, etiquette and life skills). *Research in curriculum planning*. Thirteenth Year, Second Volume, No. 23 (Final 50). Pages 88-79[in Persian]

- Bagheri, Khosrow Tavassoli, Tayyaba. Sajjadih, Narges. (2015). Approaches and research methods in the philosophy of education[in Persian]
- Dasilveira, A., M. L. Desouza, W. Gomes (2015). "Self-consciousness concept and assessment in self-report measure, Original research", *Frontiers in Psychology/www. Frontiersin.org*
- Fath Ali Lavasani, Fahimeh. (2004). Life skills training guide for fourth grade teachers and educators, Tehran. [in Persian]
- Ghasemi, Hossein Vazemi, Mahmoud. (2014). Textbook Analysis of Sixth Grade Sky Textbook Gifts Sixth Grade Elementary Sky and its Conformity with Quranic Principles and the Document of undamental Transformation of Education, *Journal of Educational Innovations*, 12 (4), 116-100. [in Persian]
- Hashemi, Behnaz Sadat. (2014). Content Analysis of First Grade Persian Book Based on Life Skills Components, *Master Thesis, Islamic Azad University, Tehran Branch, Markaz*. [in Persian]
- Hashemi, Behnaz Sadat. (2014). Content Analysis of First Grade Persian Book Based on Life Skills Components, *Master Thesis, Islamic Azad University, Tehran Branch, Markaz*. [in Persian]
- Karimian, Hassan and Nateghi, Faezeh. Seifi, Mohammad (2017). Evaluate and analyze the content of Heavenly Gift Books based on critical thinking skills. *Journal of Educational Research. Twelfth year, summer*. No. 51. 118-97. [in Persian]
- Keromnes, G., S. Chokron, Macarena-Paz Celume et al., (2019), "Exploring Self-consciousness from self- and other-image recognition in the mirror: concepts and evaluation", *Frontiers in Psychology*, Mayvol. 10, Article 719.
- Khademi, tears. (2016). Content analysis of Persian textbooks in primary education based on life skills components. *Al-Zahra University. Faculty of Education and Psychology. Master Thesis*. [in Persian]
- Mazidi, Mohammad. Golzari, Sima. (2011). Investigating the level of creativity of Persian books in elementary school. *Curriculum Research Journal of Shiraz University*. 1 (1). [in Persian]
- Motamedi, Esfandiar (2012). Investigating the developments of Iranian school textbooks. *Journal of Research, Writing and Writing* 16 (25). [in Persian]
- Nadernejad, Sara. (2013). Content analysis of sixth grade elementary textbooks based on the development of skill components[in Persian]
- Nadri Moghadam, Maryam. (2011), Content analysis of preschool children's story books based on self-awareness skills. Al-Zahra University. Faculty of Educational Sciences and Rolling Studies. *Master Thesis in Curriculum Planning*. [in Persian]
- Nourian, Mohammad. (2014). A practical guide to analyzing the content of elementary school textbooks. *Tehran: Azad University Press*. [in Persian]
- Nikparvar, Reyhaneh (2005). Life Skills Training Program Guide, First Year. Tehran: Welfare Organization, *Deputy Minister of Cultural Affairs and Follow-up*. [in Persian]
- Paryad, Rahman (2017). A Study of the Philosophical Foundations of Interdisciplinary Education for Children in Elementary School in order to provide a conceptual framework, *PhD Thesis, Bu Ali Sina-University, Faculty of Literature. Department of Educational Sciences*. [in Persian]
- Qaltash, Abbas. Salehi, Muslim. Farrokhinejad, Parisa. (2010). A Study of the Attention to the Components of Human Rights in Middle School Social Education Textbooks, *Quarterly Journal of Educational Psychology, Islamic Azad University, Tonekab Branch*. Volume 1 (3). 50-61 [in Persian]
- Strauss, Anselm and Carbin, Juliet. (2017). Fundamentals of qualitative research (techniques and stages of production of grounded theory) *Translated by Ebrahim Afshar*.
- Sarukhani, Baqer. (2000). Research methods in social sciences. first volume. *Institute of Humanities and Cultural Studies*. [in Persian]
- Suleimannejad, Akbar. (2013). Methods of teaching religious teachings (heavenly gift). Tehran: Samat. [in Persian]

- Shirin Kam, Ishaq. (2009). Investigating the place of life skills in the content of the first grade textbooks of elementary school. *Islamic Azad University, Marvdasht Branch. Faculty of Education and Psychology. Master Thesis*[in Persian]
- Sustainable development: a strategy for people, planet and prosperity. Paris: -UNESCO.
- The World Health Organization. (2006). Life skills training program. Translation: Robabeh Nouri Ghasemabadi and Parvaneh Mohammadkhani, Tehran: *Deputy Minister of Cultural Affairs and Prevention of the Welfare Organization.*
- UNICEF, United Nations Children's Fund (1999). Life skills training guide (translated by Negin Abdullahzadeh and rewritten and edited by Fatemeh Ghasemzadeh).
- UNICEF (2000). Life skills training program. Negative and Masculine Translation, Office of the International Institute for Global Education.
- United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2016).
- Zamaniha, Hossein and Ishaqi Nasab, Asma. (2015). Investigating the relationship between self-awareness and metaphysical foundations in Ibn Sina's philosophy, *Journal of Philosophy of Mind*, Volume 12, Number 28.[in Persian]
- United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2016). Sustainable development: a strategy for people, planet and prosperity. Paris: -UNESCO.
- UNESCO. (2002). Chair of Human Rights, Peace and Democracy. The international Bill of Human Rights, Volume I, Part I, *World documents Tehran: Shahid Beheshti University Press.*
- UNICEF (2001). Skills -based health education including life skills: An important component of Child-Friendly/Health-Promoting School

